

ҚАЗАҚСТАН ҮШІН «ЖАСЫЛ» ЭКОНОМИКАНЫҢ БАСЫМДЫҚТАРЫ

ЖАГЫПАРОВА А.О.¹

экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор

МУХИЯЕВА Д.М.¹

инновациялық менеджмент бойынша PhD

СЕМБИЕВА Л.М.¹

экономика ғылымдарының докторы, профессор

¹Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы

АНДАТПА. Өсіп келе жатқан климаттық сын-қатерлер мен жаһандық экономикалық өзгерістер жағдайында Қазақстан орнықты дамудың халықаралық стандарттарына сәйкес өз экономикасын белсенді түрде өзгертуде. Мақалада жаңартылатын энергия көздерін, экологиялық таза технологияларды, тұрақты ауыл шаруашылығын дамытуды және су ресурстарын басқаруды жақсартуды қоса алғанда, «жасыл» экономикаға көшудің негізгі бағыттары қарастырылған.

Талдау шеңберінде Қазақстан экономикасын жаңғыртудағы, бизнестің әлеуметтік жауапкершілігін арттырудағы және экологиялық стандарттарды жақсартудағы ESG рөліне назар аударылады. Зерттеу көрсеткендей, «жасыл» экономикаға көшу тек технологиялық өзгерістерді ғана емес, сонымен қатар корпоративтік басқару мен мемлекеттік саясатты қайта құруды қажет етеді. Мақала ESG қағидаттары негізінде елдің тұрақты дамуына қол жеткізу үшін мемлекеттің, бизнестің және қоғамның бірлескен күш-жігерінің маңыздылығын көрсетеді.

ТҮЙІН СӨЗДЕР: жасыл экономика, жасыл облигациялар, ESG, инвестиция, ЖЭК.

PRIORITIES OF THE «GREEN» ECONOMY FOR KAZAKHSTAN

ZHAGYPAROVA A.O.¹

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

MUKHIYAYEVA D.M.¹

PhD in Innovation Management

SEMBIYEVA L.M.¹

Doctor of Economic Sciences, Professor

¹L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan

ABSTRACT. In the face of growing climate challenges and global economic changes, Kazakhstan is actively changing its economy in accordance with international standards of sustainable development. The article discusses the main directions of the transition to a «green» economy, including renewable energy sources, environmentally friendly technologies, the development of sustainable agriculture and improved water management. As part of the analysis, attention was paid to the role of ESG in modernizing the economy of Kazakhstan, increasing business social responsibility and improving environmental standards. The study showed that the transition to a «green» economy requires not only technological changes, but also a reorganization of corporate governance and public policy. The article emphasizes the importance of joint efforts of the state, business and society to achieve sustainable development of the country based on the principles of ESG.

KEYWORDS: green economy, green bonds, ESG, investments, renewable energy.

ПРИОРИТЕТЫ «ЗЕЛЕННОЙ» ЭКОНОМИКИ ДЛЯ КАЗАХСТАНА

ЖАГЫПАРОВА А.О.¹

кандидат экономических наук, ассоциированный профессор

МУХИЯЕВА Д.М.¹

PhD в инновационном менеджменте

СЕМБИЕВА Л.М.¹

доктор экономических наук, профессор

¹Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан

АННОТАЦИЯ. В условиях растущих климатических вызовов и глобальных экономических изменений Казахстан активно меняет свою экономику в соответствии с международными стандартами устойчивого развития. В статье рассматриваются основные направления перехода к «зеленой» экономике, включая возобновляемые источники энергии, экологически чистые технологии, развитие устойчивого сельского хозяйства и улучшение управления водными ресурсами.

В рамках анализа было уделено внимание роли ESG в модернизации экономики Казахстана, повышении социальной ответственности бизнеса и улучшении экологических стандартов. Исследование показало, что переход к «зеленой» экономике требует не только технологических изменений, но и реорганизации корпоративного управления и государственной политики. В статье подчеркивается важность совместных усилий государства, бизнеса и общества для достижения устойчивого развития страны на основе принципов ESG.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: зеленая экономика, зеленые облигации, ESG, инвестиции, ВИЭ.

КІРІСПЕ. Соңғы бірнеше онжылдықта экономикалық даму тез қарқынмен жүрді, адамның өмір сүру сапасының стандарттары жақсарды, демографиялық өсу қарқыны жеделдеді, бұл табиғи ресурстардың сарқылуына әкелді. Бүгінгі таңда өнеркәсіптік экономикалық өсуден болатын экологиялық шығындарға байланысты әлемнің көптеген елдері тұрақты дамудың әртүрлі тұжырымдамаларына, әсіресе «жасыл» экономика моделін қолдануға көшуде.

«Жасыл» экономикаға ауысу барынша үлкен танымалдыққа ие болып келеді және ауқымды қызығушылық тудырады. «Жасыл» экономика бірінші кезекте экономикалық прогреске жағдай жасайды және келесілерді қамтамасыз етеді:

- ішкі жалпы өнімнің өсімі;
- елдің табыстарын ұлғайту;
- елдегі жұмыссыздық көрсеткіштерін азайта отырып, жаңа жұмыс орындарын құру.

Жасыл қаржы – бұл экологиялық таза, энергия тиімді және төмен көміртекті жобаларды іске асыруға бағытталған инвестициялар және басқа да қаржы құралдары. Жасыл қаржыландырудың негізгі құралдары-жасыл облигациялар, жеңілдетілген несиелер, жасыл жобаларға субсидиялар және басқалар.

Көрсетілген қаржы құралдары жасыл жобалардың дамуына мүмкіндік береді, бұл стандартты қаржы жағдайларында мүмкін емес. Бұл жерде «жасыл» экономикаға ауысу климаттың өзгеруі, пайдалы қазбалардың сарқылуы және су ресурстарының тапшылығы сияқты жаһандық қауіптен тәуекелдерді төмендетеді.

ЗЕРТТЕУ МАТЕРИАЛДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ.

Зерттеу үшін «Қазақстанның жасыл экономикаға көшу тұжырымдамасы» [1], жаңартылатын энергетика мен тұрақты ауыл шаруашылығын дамытудың мемлекеттік бағдарламалары си-

яқты ресми құжаттар пайдаланылды. Жасыл экономика және орнықты даму жөніндегі ғылыми жарияланымдар, Қазақстанның статистикалық деректері (ЖІӨ, жасыл технологияларға инвестициялар) талданды.

Зерттеу мақсаттарына қол жеткізу үшін Қазақстанның жасыл экономикаға көшудегі тәжірибесін дамушы және дамыған елдердің тәжірибесімен салыстыруды қамтитын салыстырмалы талдау әдісі қолданылды.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ТАЛҚЫЛАУ.

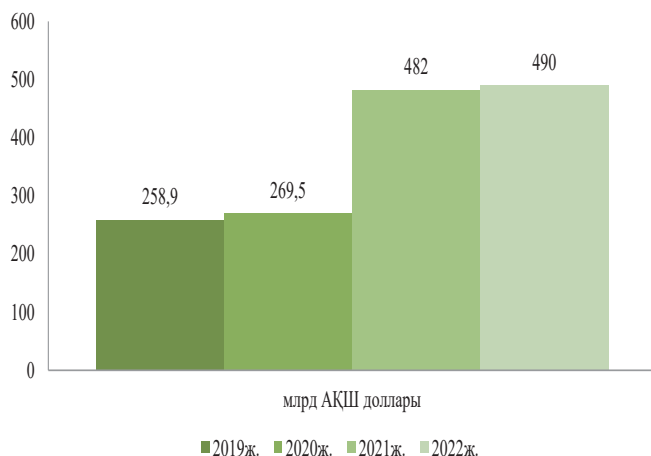
«Жасыл» экономиканы дамыту бағдарламасы аясында Қазақстан экономиканың 10 шешуші секторына құралдарды инвестициялауды жоспарлайды: ауыл шаруашылығы; тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы; энергетика; балық аулау; орман шаруашылығы; өнеркәсіп; туризм; көлік; қалдықтарды кәдеге жарату және қайта өңдеу; су қорларын басқару.

Жасыл кредиттер – ESG тұрақты даму тұжырымдамасының (environmental, social, governance – компаниялардың қоршаған ортаға әсері, олардың әлеуметтік жауапкершілігі, корпоративтік басқару сапасы) бір бөлігі. Әлемдік ауқымда ESG қаржыландыру көздері айтарлықтай өсуді көрсетеді.

«Жасыл» қаржыландырудың негізгі құралдарының бірі – «жасыл» облигациялар. Олар жоғары мамандандырылған, сондықтан олардың бағасы тартымды [2].

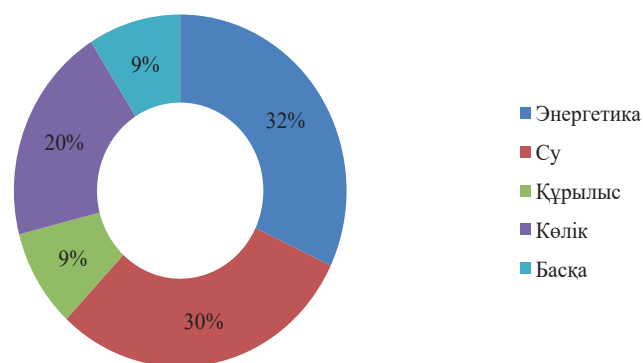
«Жасыл» облигациялар – бұл тарату ортасы тек «жасыл жобаларды» қаржыландыру үшін пайдаланылатын қарыз құралдарының әртүрлілігі [3].

Әлемдік тәжірибеде облигацияларды шығару арқылы «жасыл» жобаларды қаржыландыру айтарлықтай кең таралған. 2020 жылдың қаңтар-желтоқсан айларында «жасыл» облига-

Сурет 1 - Әлемдік нарықта шығарылған «жасыл» облигациялар көлемі

Ескерту – Әлемдік «жасыл» қаржы нарығы [5] дереккөзі негізінде автормен құрастырылды

Сурет 2 - «Жасыл» инвестициялардың құрылымы

Ескерту – Әлемдік «жасыл» қаржы нарығы [5] дереккөзі негізінде автормен құрастырылды

циялар шығарылымы 269,5 млрд АҚШ долларын құрады. Жалпы, 2021 жылы өндіріс көлемі 178,8% - ға артып, 482 млрд. АҚШ долларын құрады.

2022 жылы Қытай әлемдегі ең ірі «жасыл» облигациялар эмитенті болды [4]. Екінші орынды Германия иеленді, ол бірінші жартыжылдықта 30 миллиард доллардан аз жасыл облигациялар шығарды. Сонымен қатар, Жапониямен бірге Қытай да «жасыл өтпелі» облигациялардың негізгі эмитенті болды.

Соңғы бес жылда «жасыл» облигациялар шығарылымы өсуде, бұл осы нарықтың жоғары даму қарқынын көрсетеді. «Жасыл» бондтарды шығару бағыттары бойынша ең үлкен үлесті энергетика, Құрылыс және көлік алады.

Қаржыландырудың бұл түріне сұраныс төмен тәуекелді облигациялар мен экологияның сақталуына инвестиция салуға деген ұмтылыс арқылы инвесторлар портфелін әртараптандыруға байланысты. АҚШ, Қытай, Франция, Германия және Нидерланды сияқты елдерде «жасыл» облигациялардың ең көп таралған шығарылымы байқалады.

2013 жылы Қазақстан 2050 жылға қарай жасыл ел болу жоспарын жасады. Бұл олардың қоршаған ортаға қамқорлық жасағысы келетінін және таза технологияны қолданғысы келетінін білдіреді. Бұл жобаларды төлеуге көмектесу үшін ЕҚДБ және ЕДБ сияқты халықаралық топтардан ақша алады. Бұл әлемнің түкпір-түкпірінен келген банктер Жерді қорғайтын жобаларды төлеуге көмектесетін басқа елдердің істеп жатқанына ұқсас.

Егер жасыл облигациялар туралы айтатын болсақ, қазіргі уақытта инвесторлар ұзақ мерзімді инвесторлар үшін энергетика жеткілікті қызықты болғанына қарамастан, ЖЭК жобаларын қаржыландыру үшін бұл құралды пайдаланбайды. Ал

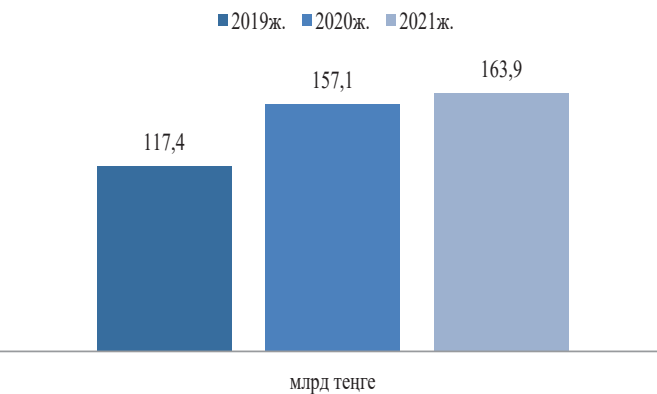
Қазақстан оларды қолайлы заңнамамен және осындай жобаларды құрылымдау бойынша құралдардың болуымен тартады.

«Жасыл» қаржы құралдары – бұл адамдар мен бизнеске таза энергия сияқты қоршаған ортаға пайдалы жобаларға инвестиция салуға көмектесетін арнайы құралдар. Бұл құралдар ақша нарығы үшін маңызды, мұнда адамдар ақшаға қатысты заттарды сатып алады және сатады. Басқа елдердің көптеген инвесторлары бұл «жасыл» инвестицияларға қызығушылық танытады, өйткені Батыс Еуропа, Солтүстік Америка және Оңтүстік-Шығыс Азия сияқты елдер планетаға қамқорлық жасауда үлкен жұмыс атқаруда. Сондықтан қаржыға көмектесетін топ болып табылатын AIFC уақыт өте келе «жасыл» қаржыландыруды қолдау және дамыту үшін көп жұмыс істейді.

АХҚО жасыл қаржы орталығы 2018 жылғы 1 маусымда Қазақстан мен Орталық Азия өңірінде жасыл қаржыны дамыту және ілгерілету үшін құрылды. Орталық әлеуетті эмитенттерге, инвесторлар мен нарық ойыншыларына АХҚО биржасында жасыл облигацияларды шығаруға дайындық мәселесі бойынша алғашқы көмек көрсетеді.

АХҚО жасыл қаржы орталығы эмитенттердің жасыл облигацияларға міндетті сыртқы шолуды ұсынуға байланысты шығыстарын жабады [6].

Қазақстан «жасыл» қаржыландыру бастамаларын қолға алды. 2020 жылдың тамыз айының басында «Даму» қоры БҰҰДБ-мен келісім бойынша 36 айлық мерзіммен 200 миллион теңгеге жасыл купондық облигациялар шығарды. Бұл биржаның «жасыл облигациялар» ережелерін ұстанатын бағалы қағаздардың алғашқы листингі және Қазақстанда «жасыл облигациялар» шығарылымының алғашқы шығарылымы болды. Жи-

Сурет 3 - Қоршаған ортаны қорғауға бағытталған инвестициялар

Ескерту – ҚР ҰЭМ СК [7] дереккөзі негізінде автормен құрастырылды

налған қаражат екінші деңгейдегі банктер мен микроқаржы ұйымдарына бөлінеді, содан кейін олар «Даму» қорының «жасыл облигациялар» стратегиясына сәйкес жаңартылатын энергия көздері бойынша шағын жобаларды жүзеге асыратын шағын және орта бизнеске несие береді.

Сондай-ақ, 2020 жылы Азия Даму Банкі KASE-де \$32 млн мөлшерінде жасыл облигациялар орналастырды.

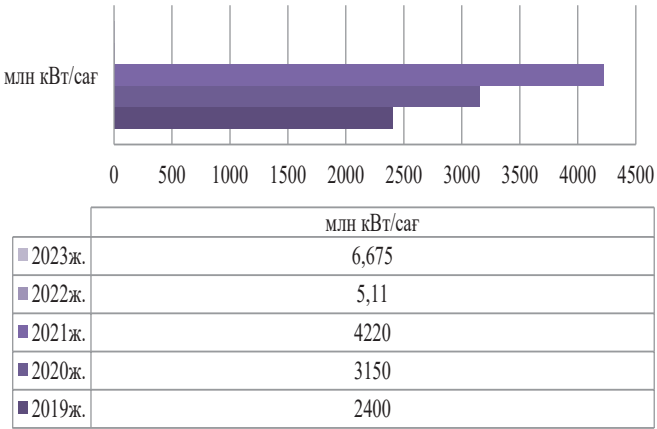
Қазақстанда «жасыл» қаржыландыру белсенді дамуда: қоршаған ортаны қорғауға бағытталған инвестициялар сомасы бір жылда 33,8% - ға ұлғайды.

2021 жылдың қаңтар–желтоқсан айларында қоршаған ортаны қорғауға бағытталған инвестициялар 4,3% - ға, 163,9 млрд теңгеге дейін өсті. Салыстыру үшін: 2020 жылдың ұқсас кезеңінде сектордағы инвестициялар 157,1 млрд теңгені құрады, оған қоса бір жыл ішінде 33,8% - ды құрады. Бұл қаражат атмосфераға ластаушы заттардың шығарылуымен, ластаушы заттарды кәдеге жаратумен және т. б. байланысты мәселелерді шешуге бағытталған.

Жақында Қазақстанда ЖЭК саласына инвестициялар тартудың жаңа мүмкіндігі пайда болды. Қаржыландырудың балама көзі – «жасыл» облигациялар шығару. Енді инвесторларды тарта отырып, «жасыл» облигацияларды шығаруды және орналастыруды АХҚО базасында жүзеге асыруға болады. Ол үшін АХҚО биржасы — Astana International Exchange AIX барлық қажетті инфрақұрылымға ие.

Қазақстанда ESG-қаржыландыру нарығы белсенді дамып келеді, компанияларды қолдаудың жаңа қаржы құралдары мен тетіктері пайда болуда. 2022 жылдың шілдесінде Қазақстан Президенті Қ.Тоқаев 2021 жылы Қазақстанда тұрақты қаржыландыру нарығының көлемі 500 есеге өсіп, \$250 млн-нан асты деп мәлімдеді.

АХҚО жасыл қаржы орталығының деректері

Сурет 4 - ЖЭК объектілері өндіретін электр энергиясының көлемі

Ескерту – Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігі [8] дереккөзі негізінде автормен құрастырылды

бойынша Қазақстанда жалпы сомасы 6,62 млн теңгеге 3 ірі жасыл несие берілген:

- 2021 жылдың қыркүйегінде Еуразиялық Даму Банкі (ЕАДБ) және «Батыс транзит» АҚ Атырау қаласында көше жарықтандыру желілерін салу мен пайдалануды қаржыландыру үшін \$ 9,6 млн несие шартына қол қойды;

- 2021 жылдың қараша айында Қазақстанның Даму Банкі \$35,3 млн несие бөлді (мақсаты мен алушысы белгісіз);

- 2021 жылдың желтоқсанында Halyk Bank Жезқазған қаласында биоэлектростанция салуға Kaz Green Energy компаниясына \$ 16,5 млн несие берді [6].

Қазақстан Республикасының «жасыл» экономикаға көшуі жөніндегі тұжырымдама шеңберінде негізгі стратегиялық міндеттердің бірі электр энергиясының баламалы көздерінің үлесін 2030 жылға қарай 30% - ға және 2050 жылға қарай 50% - ға жеткізу болып табылады. Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін қаржыландыру көлемін, оның ішінде инвестициялар тарту арқылы ұлғайту қажет. Әзірге ЖЭК жобалары қаржыландыру көздерінің шектеулі және айтарлықтай тар шеңберіне ие.

Елімізде жаңартылатын энергия көздері нарығын дамытудың айтарлықтай өсуі оң сәттердің бірі болып табылады. Қазақстанда 2022 жылдың басындағы деректер бойынша жалпы белгіленген қуаты 2010 МВт болатын жаңартылатын энергия көздерінің (ЖЭК) 134 объектісі жұмыс істейді. Осы объектілердің электр энергиясын өндіру көлемі (күн электр станциялары (СЭС), жел электр станциялары (ЖЭС), биогаз станциялары (БГС), шағын СЭС) 2021 жылы 4 220,3 млн. кВтс құрады.

Қазақстан 2060 жылға қарай көміртегі бейтараптығына қол жеткізуді мақсат етіп отыр. 2020 жылға қарай ел жаңартылатын көздерден энергия өндірудің 3% - на және электр энер-

гиясын өндірудің 4% - на қол жеткізіп, өзінің алғашқы аралық мақсатына жетті. Қазіргі уақытта Қазақстанның энергетика саласы ең алдымен көмірмен жұмыс істейтін электр станцияларына сүйенеді.

Банк секторы үшін жасыл қаржыландыруға кіру банктік қызметтерді цифрландырумен салыстырылатын жаһандық қадам болып табылады.

2021 жылдың шілдесінде ЕҚДБ Мен Центркредит Банкі бизнес пен тұрғын үйлерді экологиялық таза материалдармен және ресурстарды үнемдейтін технологиялармен энергияны үнемдейтін жаңартуды қаржыландыруға бағытталған 20 миллион долларлық «жасыл экономика» несие желісін құрды. Осы жаңа технологиялар мен материалдарды енгізуді ынталандыру үшін арнайы өтемақы ұсынылатын болады. Бұған энергияны үнемдейтін модернизациялау жобалары үшін әрбір несие сомасының 10-15%-ын қамтамасыз ететін ақшаны қайтару немесе несие қаражаты есебінен инвестициялық ынталандыру кіреді.

Қазіргі уақытта ЦКБ кредит беруге әлі кіріскен жоқ. Қызметкерлерді оқыту және кредиттік рәсімдерді пысықтау жүргізіледі. Бірақ, банктен хабарлағандай, қарыз алушы үшін соңғы мөлшерлеме 14% - дан аспайды. Қарыз алушы «Бизнесің жол картасы – 2025» бағдарламасына қосымша қатысқан жағдайда мөлшерлеме 6% - ды құрайды. Верификациялаумен (кредиттелетін жобаның кредиттеудің жасыл стандарттарына сәйкестігін тексерумен) GEFF өкілдері айналысады. Клиент үшін рәсім толығымен тегін болады.

GEFF – ЕҚДБ-ның жасыл технологияларға қолжетімділікті арттыру мақсатында Қазақстанның жасыл экономикасын қаржыландыруға бағытталған пилоттық бастамасы. Жоба 2020 жылдың қыркүйегінен бастап жүзеге асырылуда және 2023 жылдың мамырына дейін аяқталды.

2019 жыл	
90 объект	1050,1 МВт
2020 жыл	
115 объект	1634,7 МВт
2021 жыл	
134 объект	2010 МВт
2022 жыл	
130 объект	2400 МВт
2023 жыл	
147 объект	2500 МВт

Сурет 5 - Қазақстандағы ЖЭК объектілерінің саны
Ескерту – Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігі [8] дереккөзі негізінде автормен құрастырылды

2020 жылдың қазан айында ЕҚДБ GEFF бағдарламасы бойынша KMF микроқаржы компаниясына 55 миллион теңге несие берді.

Қазақстанда «жасыл» экономиканы (GEFF) қаржыландырудың пилоттық жобасы азаматтарға өз үйлеріндегі жайлылықты жақсарту үшін, ал кәсіпорындарға жоғары өнімді технологиялар мен практикалар есебінен олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қаржыландыруды, консультациялар мен гранттарды қамтиды.

GEFF бағдарламасы жасыл технологияларға инвестицияны қаржыландыруды қамтамасыз ету арқылы осы көшуді қолдайды, яғни:

- Энергияны барынша азайтатын технологиялар;
- Жаңартылатын көздерден энергия өндіретін технологиялар;
- Су ресурстарын қорғау технологиялары.

Қазақстанда GEFF-ті инженерлер, қоршаған ортаны қорғау саласындағы сарапшылар, қаржы және маркетинг мамандары кіретін арнайы кеңесшілер тобы қолдайды. Бұл команда серіктес банктер мен олардың клиенттеріне «жасыл» жобалардың өмірлік циклі бойына жоғары деңгейлі технологияларды пайдалана отырып, тікелей қолдау мен кеңес беруді ұсынады. Серіктес банктер мен олардың клиенттеріне көрсетілетін техникалық қолдау ақысыз [9].

GEFF келісімі бойынша ЕҚДБ жергілікті қатысушы қаржы институттарына жеке қарыз алушыларды қаржыландыру үшін несие береді. Қаражат ЕҚДБ-ның «Жасыл экономикаға» көшу бағдарламасына, парниктік газдар шығарындыларын азайту және энергия тиімділігін арттыруға арналған кешенді стратегияға сәйкес климатқа теріс әсерді барынша азайтатын жобаларды инвестициялауға жұмсалады.

Қазақстандық реттеуші қаржы секторының әлемдік жасыл капитал нарығына кіруін жеделдетуге тырысуда. ҚР ҚНРДА жасыл облигацияларды тіркеу ережелерін әзірледі. Құжат Эмитенттің ESG қағидаттарына сәйкестігі туралы ақпаратты ашуын көздейді. Сонымен қатар, реттеуші Әлеуметтік және басқа да тұрақты облигацияларды еркін шығару және айналысқа шығару үшін заңнамаға түзетулер дайындады. Түзетулер ағымдағы жылдың қыркүйек айында қабылданды деп күтілуде. 2021 жылдың қаңтарында жаңа экологиялық кодекс қабылданды, онда Климаттық күн тәртібі бойынша жаңалықтар кеңейтілді. Атап айтқанда, жасыл жобалар мен жасыл қаржыландыруды таксономия (бірыңғай жіктеу жүйесі) ұғымы берілді.

ҚОРЫТЫНДЫ. Қазіргі уақытта «жасыл» қаржыландыру экономиканы дамытудың құрылымдық және технологиялық жаңғыртуға ықпал ететін жалпыәлемдік басым үрдісі болып табылады. «Жасыл» қаржыландырудың өсуі ESG

GEEF артықшылықтары	Бизнес үшін: - тиімділігі жоғары және энергия тиімді технологияларды орнату есебінен энергия тиімділігін арттыру; - энергия, су және ресурстарды тұтынуды азайту, демек шығындарды азайту; - жабдықтың өнімділігі мен сенімділігін арттыру; - өнімнің сапасын және компанияның имиджін жақсарту; - табыстылық пен бәсекеге қабілеттілікті арттыру.
	Жеке тұлғалар үшін: - тиімділігі жоғары, энергия тиімді технологияларды орнату есебінен энергия тұтынуды төмендету; - ілесіп шығындарды төмендету арқылы отбасылық бюджетті ұлғайту.
	Жабдықтарды жеткізушілер үшін: - жоғары айналым; - энергия тиімді технологияларды сату мен өндіруді арттыру; - коммерциялық, сондай-ақ тұрғын үй секторлары үшін жасыл технологиялардың қолжетімділігі.
	Қоршаған орта үшін: - құнды табиғи ресурстарды сақтау; - ластану деңгейін төмендету; - шөлейттену процестерінің баяулауы.

Сурет 6 - GEEF бағдарламасының артықшылықтары
Ескерту – GEEF [9] дереккөзі негізінде автормен құрастырылды

қағидаттарына үдемелі көшуді көздейді.

Қазақстанның «жасыл» экономикаға көшуі орнықты дамудың жаһандық күн тәртібінің ажырамас бөлігі болып табылады және оны табысты іске асыру экономикалық, әлеуметтік және экологиялық салалардағы кешенді өзгерістерге байланысты. Бизнесінің әлеуметтік жауапкершілігін арттыруға және экологиялық стандарттарды жақсартуға ықпал ететін ESG қағидаттарының интеграциясы ерекше маңызға ие, бұл өз кезегінде Қазақстанның әлемдік аренадағы ұзақ мерзімді бәсекеге қабілеттілігін нығайтады.

Алға қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін мемлекеттің, бизнестің және қоғамның елдің тұрақты дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған белсенді ынтымақтастығы маңызды.

«Жасыл экономикаға» көшу жақын арада келесі қағидаттарға негізделуі тиіс:

- 1.Инвестициялардың тиімділігін бағалау үшін тұрақты нормативтік база мен стандарттар құру;
- 2.Мемлекеттік қолдау шараларын дамыту (мысалы, «жасыл» жобаларды субсидиялау) [10];
- 3.неғұрлым тиімді технологияларды пайдаланатырып , экономиканы жаңғырту;
- 4.ресурстарды тиімді пайдалану жөніндегі іс-шаралардың инвестициялық тартымдығын қамтамасыз ету;
- 5.рентабельді іс-шараларды іске асыру;
- 6.бизнес пен халық арасында оқыту және экологиялық мәдениетті қалыптастыру.
- Осылайша, Қазақстанда «жасыл» қаржыландыруды дамыту мүмкіндіктері кеңеюде, бұл өнеркәсіптің «жасыл» салаларының әлеуетін кеңейтуге, технологиялық инновацияларға жәрдемдесуге, бизнес пен қаржы индустриясы үшін өсудің жаңа жағдайларын жасауға мүмкіндік береді.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Қазақстан Республикасының «жасыл экономикаға» көшуі жөніндегі тұжырымдама туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 30 мамырдағы № 577 Жарлығы [Электрондық ресурc]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1300000577/> (жүгіну күні 08.2024).

2 Крылова, Л.В. Новые направления использования инструментов зеленого финансирования как фактор развития рынка / Л.В. Крылова, А.А. Прудникова, Н.В. Сергеева // Экономика. Налоги. Право. – 2023. - Т.15, № 5. - С.90-100.

3 Стельмах, В.Д. Мировой рынок «зеленых» облигаций и перспективы его развития / В.Д. Стельмах, Н.В. Сергеева // Мировая экономика и мировые финансы. - 2023. - Т. 2, № 4. - С. 25-30. DOI: 10.24412/2949-6454-2023-0270

4 China:value of issued green bonds in the United States in 2022 [Электрондық ресурc]. – URL: <https://www.statista.com/statistics/1293799/largest-issuers-of-green-bonds-in-usa/> (жүгіну күні 08.2024).

- 5 Әлемдік «жасыл» қаржы нарығына шолу [Электрондық ресурс]. – URL: <https://infragreen.ru/news/135043/> (жүгіну күні 08.2024).
- 6 АХҚО ресми сайты [Электрондық ресурс]. – URL: <https://aifc.kz/kz/green-finance/> (жүгіну күні 08.2024).
- 7 ҚР ҰЭМ СК ресми сайты [Электрондық ресурс]. – URL: <https://stat.gov.kz/> (жүгіну күні 08.2024).
- 8 Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігінің ресми сайты [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.gov.kz/> (жүгіну күні 08.2024).
- 9 Қазақстан Республикасындағы GEEF бағдарламасының ресми сайты [Электрондық ресурс]. – URL: <https://ebrdgeff.com/kazakhstan/ru/the-facility/> (жүгіну күні 08.2024).
- 10 The Green Bond Principles. URL: <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Green-Bond-Principles-June-2021-140621.pdf> (date of access: 08.2024).

REFERENCES:

- 1 Kazakhstan Respublikasynyn «zhasyly ekonomikaga» koshui zhonindegi tuzhyrymdama turaly Kazakstan Respublikasy Prezidentinin 2013 zhylygy 30 mamyrdayy № 577 Zharlygy. [Decree of the president of the Republic of Kazakhstan dated May 30, 2013 No. 577 on the concept of transition of the Republic of Kazakhstan to a «green economy»]. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1300000577/>
- 2 Krylova, L.V., Prudnikova, A.A., & Sergeeva, N.V. (2023). Novye napravleniya ispol'zovaniya instrumentov zelenogo finansirovaniya kak faktor razvitiya rynka. *Ekonomika. Nalogi. Pravo*, 15(5), 90-100.
- 3 Stelmakh, V.D., & Sergeeva, N.V. (2023). The global green bond market and prospects for its development. *World Economy and World Finance*, 2(4), 25-30. DOI: 10.24412/2949-6454-2023-0270
- 4 China: value of issued green bonds in the United States in 2022. <https://www.statista.com/statistics/1293799/largest-issuers-of-green-bonds-in-usa/>
- 5 Alemdik «zhasyly» karghy narygyna sholu. [Overview of the Global «Green» financial market]. <https://infragreen.ru/news/135043/>
- 6 АНҚО ресми сайты. [AIFC official website]. <https://aifc.kz/kz/green-finance/>
- 7 КР ҰЭМ СК ресми сайты. [Official website of the SC MNE RK]. <https://stat.gov.kz/>
- 8 Kazakstan Respublikasy Energetika ministriginiy resmi sayty. [Official website of the Ministry of energy of the Republic of Kazakhstan]. <https://www.gov.kz/>
- 9 Kazakstan Respublikasyndagy GEEF bagdarlamasynyn resmi sayty. [Official website of the GEEF program in the Republic of Kazakhstan]. <https://ebrdgeff.com/kazakhstan/ru/the-facility/>
- 10 The Green Bond Principles. <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Green-Bond-Principles-June-2021-140621.pdf>

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ:

Жағыпарова Аида Орынтаевна* – экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, экономика факультетінің деканы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: zhagyparova.aida@mail.ru

Мухияева Динара Мухтаржановна – инновациялық менеджмент бойынша PhD, «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: dinara_muhiyeva@mail.ru

Сембиева Ляззат Мыктыбековна – экономика ғылымдарының докторы, профессор, "Мемлекеттік аудит" кафедрасының меңгерушісі, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: sembiyeva@mail.ru

Zhagyparova Aida* – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: zhagyparova.aida@mail.ru

Mukhiyayeva Dinara – PhD in Innovation Management, Head of the Department of Management, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: dinara_muhiyeva@mail.ru

Sembiyeva Lyazzat – Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of State Audit, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: sembiyeva@mail.ru

Жағыпарова Аида Орынтаевна* – кандидат экономических наук, ассоциированный профессор, декан факультета экономики, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан

E-mail: zhagyparova.aida@mail.ru

Мухияева Динара Мухтаржановна – PhD в инновационном менеджменте, заведующий кафедрой «Менеджмент», Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан

E-mail: dinara_muhiyeva@mail.ru

Сембиева Ляззат Мыктыбековна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой «Государственный аудит», Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан

E-mail: sembiyeva@mail.ru